

عقیقی بخشایشی

قهرمانان علم و تقوی

مرحوم آیه الله «میرزا» شیرازی

انسان در زندگی فکری و عملی خود نیاز به قهرمان دارد تا او را برای رسیدن به هدف متعالی و ایده آل خود رهبری و راهنمایی کند و در مسیر تکاپوهای او، الگو و سمبل قرار گیرد. ضرورت وجود قهرمانان به عنوان نمونه و الگو برای انسانهای پویا مورد تأیید علم روانشناسی و مطالعات اجتماعی و بررسیهای روانکوان قرار گرفته است از این رو تجزیه و تحلیل درباره ابرمردان فضیلت و تقوی و مردان علم و دانش، و قهرمانان، مجاهده و تلاش و وظیفه‌ای است که هم پاداش بس بزرگ دارد و هم سازنده است و تحرك زا ...

ما با لطف الهی در سلسله مقالاتی چهره‌های چند از شخصیت‌های عالیقدر علمی و دانشمندان مجاهد و مبارز قرن اخیر را در معرض بررسی و گفتگو قرار می‌دهیم تا بتوان از این راه تا حدی حقی را که آنان بر ما دارند ادا کرد و به پویندگان علم و تقوی بر مسیر آنان هدایت و تشویق گردند اکنون گفتار خود را از مرجع عالیقدر میرزای شیرازی (قدس سره) آغاز می‌کنیم که راهبر و روشنگر مجاهدات و تلاشهای اجتماعی و دینی در قرن اخیر بوده است.

میرزا محمد حسن شیرازی از شاگردان مرحوم شیخ مرتضی انصاری است که پایه گزار و تکمیل کننده اصول فقه در قرن اخیر بوده و مرجعیت جهان تشیع پس از مرحوم

سال نوزدهم شماره ۱

صاحب جواهر به ایشان واگذار گردید .

وی تحصیلات خود را در نجف به پایان رساند و در سامرا اقامت گزید و در میان برادران اهل سنت و جماعت با اندیشه و تدبیر خاص خود حوزه علمیه تشکیل داد که یکی از حوزه‌های علمی پر بار و پرثمر جهان اسلام بود و شاگردان مبرز از مکتب تربیتی او برخاستند که هر کدام مشعلدار علم و فضیلت و نور ایشان جمع خود بودند .

* * *

داستان تحریم تنباکو و مبارزه شدید با استعمار

یکی از برجسته‌ترین خدماتی که میرزای شیرازی به جهان تشیع به خصوص به مملکت ایران انجام داد، وشعاع عظمت آن دیگر کشورهای اسلامی را تحت نفوذ خود درآورد و زنگ خطر نسبت به استعمارگران تلقی گردید، مبارزه شدید با استعمار از طریق حکم تحریم تنباکو بوسیله آن عالم بیدار و آگاه بود .

مظالم و نفوذ استعمارگران در کشورهای اسلامی به حدی رسیده بود که تمام اموال و سرمایه‌ها و منابع زیرزمینی و روی زمینی مسلمانان میان دول شارنگر تقسیم می گردید فقط حق السکوت مختصری به فرمانروایان و حکام وقت پرداخته می شد ، ایران در آن روزگار در شرایط بسیار نامطلوبی به زندگی خود ادامه میداد .

سید جمال الدین اسدآبادی از نخستین کسانی بود که خطر نفوذ استعمار غربی را در کشورها لمس کرد و عواقب وخیم آنرا درمقابله با اسلام و عظمت مسلمانان مورد بررسی و مطالعه قرار داد و سعی و کوشش کرد که در نوشته‌ها و مسافرتها و مقالات خود اخطار شدیدی به مسلمانان جهان بکند و آنان را از این خطر بزرگ که هستی آنرا تهدید میکرد آگاه و بیدار سازد از این رو مسافرتها و به کشورهای اسلامی انجام داد که ایران نیز یکی از آن کشورها بود ابتدا بنابه دعوت و تمایل ناصرالدین شاه به کشور وارد شد ولی پس از چندماه اقامت در ایران اختلاف نظر فاحشی با او پیدا نمود که حکومت وقت نقشه تبعید او را در سال ۱۳۰۷ هجری به عراق ترتیب داد .

او از بصره نامه‌ای مشتمل بر فجایع اوضاع ایران به مرجع تقلید وقت نوشت در آن نامه قسمتی از مظالم و تعدیات حکومت وقت و از بنمافتن ثروت ملت مسلمان و گرفتاریهای عمومی بازگو نمود که برخی معتقدند که آن نامه توأم با پاره‌ای از گزارشهای مکتب اسلام

شفاهی که به سامراء می‌رسید در صدور حکم مؤثر بوده است .

نامه سید جمال الدین اسدآبادی به میراز شیرازی :

بسم الله الرحمن الرحيم : حقا اقول ان هذا الكتاب خطاب الى روح الشريعة المحمدية اينما وجدت وحيثما حلت وضراعترتها الامة على نفوس زكية كيفما نشئت والى اى قطر نبغت الا وهم العماء فاحببت عرضه على الكل وان كان عنوانه خاصا حبرالامة وبارقه انورالائمة ودعامة عرش الدين واللسان الناطق على الشرع المبين الحاج ميرزا حسن الشيرازى فان الله حوزة الاسلام ورد به كيد الزنادقة اللثام

ان الامة الايرانية بمادهمها من عراقيل الحوادث التى آذنت باستيلاء الضلال على بيت الدين وتطاول الا جانب على حقوق المسلمين ان الملك قد وهنت مريرته و سائت سريرته و ضعفت مشاعره فعجز عن سياسة البلاد وادارة مصالح العباد ثم ان الخائن البليد اراد ان يرضى العامة بواهى برهانه فحقيق قاتلا ان هذه معاهدات زمانيه ومقاولات وقتيه لا تطول مدتها ازيد من مائة سنة يا الله من هذا البرهان (۱)

مضمون نامه این است که : « این نامه خطاب به روح شریعت محمدی (ص) است در هر نقطه و در هر کجا که نفوذ داشته باشد و ناله‌ای است که مورد خطاب آن قلبهای پاک و دلهای آگاه است در هر کجا که وجود داشته باشند ولی بیشتر عنایت آن با علما و دانشمندان ملت اسلام است هر چند که عنوان خاص آن با مرجع تقلید عالیقدر و شمع انوار پیشوایان معصوم و استوانه‌دین و زبان گویای شرع حاج میرزا حسن شیرازی است که خداوند با وجود ایشان کید دشمنان اسلام را از حوزة‌های اسلامی بر طرف و استقلال کشورهای اسلامی را پایدار سازد .

ملت مسلمان ایران در شرایط خاصی زندگی می‌کنند کفر و ضلالت به دودمان دین حمله ور شده است و دستهای اجانب و بیگانگان بر تاراج اموال دراز شده است و حکومت ایران از اداره کشور عاجز گشته است اموال و منابع طبیعی کشور را در اختیار بیگانگان نهاده است و استدلالی که در برابر این استیلاء دارد این است که این پیمانها موقتی است فقط به مدت صد سال آری . فقط صد سال ! در برابر این پیمانها حق سکوتی به دیگر کشورهای همسایه پرداخته است . . .) خواه آئین نامه قبل از صدور حکم تحریم باشد یا بعد از آن وجود

۱- متن نامه مفصل سید جمال الدین درج ۱۶ ص ۲۵۳ تا ۲۸۶ اعیان الشیعه در بیوگرافی

مرحوم سید جمال الدین اسدآبادی آمده است .

چنین نام‌های می‌رساند که اوضاع و شرایط آن روزآمدگی صدور چنین حکمی را داشته‌است که اجانب و بیگانگان را از کشور ایران طرد نماید و آن حکم همانند یک قدرت نظامی نیرومند در مقابله با دشمن پیروزی و موفقیت بدست آورد.

تشکیل پان اسلامیسیم :

یکی از نویسندگان خارجی می‌نویسد از اواخر قرن نوزدهم در ایران مانند سایر کشورهای خاور نزدیک و میانه به خصوص در میان روحانیان تبلیغ فکر پان‌اسلامی یعنی اتحاد ملل مسلمان بطور وسیعی انتشار یافته بود در آن ایام پان‌اسلام میست‌ها تاحدودی بر اسارت ایران و سایر کشورهای شرق که در جنگ سرمایه‌داران خارجی گرفتار آمده بودند اعتراض می‌کردند و ملل مسلمان را به اتحاد و مبارزه علیه بیگانگان دعوت می‌کردند پایه‌گذاران نهضت اسلامی سید جمال‌الدین اسدآبادی بود . . .

در سال ۱۸۹۰ م که مطابق با ۱۳۰۷ در ایران بر ضد امتیازنامه انحصار خرید و تهیه فروش توتون که در سال ۱۸۹۰ م به کمپانی انگلیسی «تالبوت» واگذار شده بود جنبش وسیع توده‌ای به وقوع پیوست.

امتیاز توتون به طور مستقیم با زندگی مردم محروم اصطکاک پیدا کرد به همین علت آنان نسبت به این امتیاز شدیدتر و قاطع‌تر از سایر امتیازات عکس‌العمل نشان دادند و در اواخر سال ۱۸۹۱ م بزرگترین مرجع روحانی فتوای تحریم تنباکو و لغو امتیاز نامه را صادر کردند و بر اثر آن تمام مغازه‌های توتون‌فروشی بسته شدند آهالی بارشبت و میل دستور فتوی را اجراء کردند بحدی که فرادی و وصول خیر این فتوی به تهران هنگامی که شاه غلیان خواست به او اطلاع دادند که در دربار تنباکو موجود نیست زیرا هر چه بوده از میان رفته است بدنبال صدور فتوای تحریم در مقابل قصر شاه تظاهرات صورت گرفت برای سرکوبی تظاهر کنندگان قشون فرستاده شد در تهران و شهرستانها تصادفاتی رخ داد عده‌ای زخمی و جمعی کشته شدند با اینحال جنبش ادامه داشت تا اینکه شاه در تاریخ ۲۸ دسامبر ۱۸۹۱ - ۱۳۰۸ هـ به اعلام لغو امتیازنامه تنباکو و توتون مجبور شد. (۱)

۱- کتاب انقلاب مشروطیت ایران - س ابوانف ترجمه آقای کاظم انصاری صفحات

قدرت روحانیت :

یکی دیگر از نویسندگان کشور ما در اینباره می‌نویسد :

قدرت روحانیت که در وجود آیه‌الله میرزای شیرازی تجسم یافته بود قدرت بی سابقه و تازه‌ای در برابر انگلستان در شورش مشهور تحریم تنباکو چهره نمود يك فتوا و يك تحریم عمومی مجتهد اعلم، دکان يك کمپانی بزرگ رادر اندک مدتی تخته کرد این فتوی از طرف مرجع بزرگ جهان تشیع مال ۱۲۷۰ شمسی صادر گردید و مهمتین طایفه اتخاذ سیاست «مقاومت منفی» در برابر استعمار پیش از «گاندی» رهبر فقید هند در خاور میانه بشمار می‌رود و یکی از درخشان‌ترین شاهدها برای مطالعه در حیات دینی و رهبری مذهبی، به عنوان يك نیروی اجتماعی در کشاکش سیاست و اقتصاد محسوب می‌گردد. (۲)

یکی از نویسندگان تاریخ مشروطه در این باره می‌نویسد :

همین که فتوای تحریم باتلکراف به شهرها رسید مردم درهمه جا از خرد و بزرگ وزن و مرد از توانگر و بی چیز آنرا پذیرفتند به یکباره همه دکانهای توتون و تنباکو فروشی را بسته و غلیان را کنار گذاشتند مردم با کمپانی کار نداشتند فقط از کشیدن غلیان خوداری ورزیدن. (۳)

حکم تحریم :

یکی از بزرگان و رهبران نهضت‌های اخیر کشور درباره این فتوی می‌نویسد :

حکم مرحوم میرزای شیرازی چون حکم حکومتی بود برای فقیه دیگر هم واجب الاتباع بود همه علمای بزرگ ایران از این حکم متابعت کردند چون حکم قضاوتی نبود که بین چند نفر سر موضوعی اختلاف شده باشد و ایشان روی تشخیص خود قضاوت کرده باشند این حکم روی مصالح مسلمانان و به عنوان ثانوی این حکم حکومتی را صادر کردند. (۴)

۲- دکتر صاحب الزمانی در کتاب دیباچه‌ای بر رهبری ص ۱۴۲

۳- کسروی تاریخ مشروطه ایران ص ۱۵ - انتشارات امیرکبیر .

۴- نامه کاشف الغطاء ص ۲۷۰